

УДК 342.5+342.56(477)

Борко А. Л., к.ю.н., доцент, здобувач ХНУВС

Контроль і нагляд у судовій системі України за діяльністю судів

Виконано аналіз адміністративно-правових засад контролю та нагляду у судовій системі України за діяльністю судів, визначено їх основні риси, сутність та значення, а також обґрунтовані пріоритетні напрямки вдосконалення контролю та нагляду у сфері організації та функціонування судової системи України.

Ключові слова: контроль і нагляд, судова система України, організація та діяльність, суди

Выполнен анализ административно-правовых основ контроля и надзора в судебной системе Украины за деятельностью судов, определены их основные черты, сущность и значение, а также обоснованы приоритетные направления совершенствования контроля и надзора в сфере организации и функционирования судебной системы Украины.

Ключевые слова: контроль и надзор, судебная система Украины, организация и деятельность, суды.

The analysis of the administrative-legal bases of the control and supervision of the judicial system of Ukraine over activity of the courts is made; also it was determined its main features, nature and significance, as well as substantiated priority directions of improving control and supervision in sphere of organization and functioning of the judicial system of Ukraine.

Keywords: control and supervision, the judicial system of Ukraine, organization and activity, the courts.

Постановка проблеми. Відправлення судами правосуддя в Україні безпосередньо пов'язано з належною організацією та функціонуванням судів, що потребує дієвої системи контролю та нагляду за їх діяльністю, спроможної своєчасно та оперативно попереджати, виявляти і усувати недоліки в роботі суду та його апарату. Особливого значення контроль і нагляд як засоби забезпечення законності у діяльності судів в Україні набувають за огляду на призначення судової влади по забезпеченню верховенства права шляхом захисту прав і законних інтересів громадян і підприємств, суспільних і державних інтересів. У той же час, інститут контролю та нагляду у судовій системі України за позапроцесуальною діяльністю судів на сьогодні все ще перебуває на стадії свого становлення, зокрема законодавство комплексно не визначає принципи, завдання, види, об'єкти, суб'єктів і процедури контролю та нагляду у цій сфері. А тому у площині оптимізації організації та діяльності судової системи України й вбачаються актуальними питання контролю та нагляду за функціонуванням судів в Україні.

Стан дослідження. Зазначимо, що проблематика контролю та нагляду як методів забезпечення законності у державному механізмі досить детально розглядалася такими вченими як О.Ф. Андрійко, В.М. Гарашук, О.М. Музичук, А.Й. Присяжнюк, В.С. Шестак та інші. Разом із тим, наукові праці названих вчених розкривають здебільшого лише загальні аспекти контролю та нагляду у державному управлінні, розглядаючи контроль-наглядову діяльність головною мірою у сфері виконавчої влади, детально не характеризуючи специфіку контролю та нагляду за діяльністю саме органів судової влади, що й обумовлює *актуальність* даної тематики, а також визначає її *мету*. *Завданням* статті є аналіз адміністративно-правових засад контролю та нагляду у судовій системі України за діяльністю судів. *Наукова новизна* полягає у тому, що визначено основні риси адміністративно-правових засад контролю та нагляду у судовій системі України за діяльністю судів, їх сутність та значення, а також обґрунтування пріоритетних напрямків вдосконалення контролю та нагляду у

сфері організації та функціонування судової системи України.

Виклад основного матеріалу. Передусім, відмітимо, що контроль та нагляд за діяльністю судів в Україні може бути диференційований залежно від його суб'єктів, що реалізують відповідні контрольні-наглядові заходи щодо поведінки учасників адміністративно-правових відносин у судах. Ті чи інші контрольні-наглядові заходи відносно окремих аспектів позапроцесуальної діяльності судів в Україні здійснюються досить широким колом суб'єктів, до яких належать державні органи, в цілому представлені органами законодавчої, виконавчої та судової влади, муніципальні органи і громадськість. При цьому, визначаючи приналежність певних інституцій до суб'єктів контролю та нагляду за діяльністю судів в Україні, слід враховувати, що контроль і нагляд не обмежується однією суто лише перевіркою, передбачаючи також й моніторинг, аналіз, інспектування, експертизу, звітування та інші форми одержання відомостей про стан предмета та об'єкта контролю/нагляду.

Отже, до суб'єктів внутрішнього контролю за діяльністю судів в Україні насамперед маємо віднести голову суду та його заступників, які можуть виконувати окремі повноваження голови суду. Останній же згідно п.3 ч.1 ст.24, п.3 ч.1 ст.29, п.3 ч.1 ст.34, п.6 ч.1 ст.41 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1] уповноважується здійснювати контроль ефективності діяльності апарату суду, а також вносити Державній судовій адміністрації України (її територіальному органу) подання про звільнення керівника апарату суду та його заступника або накладення на них дисциплінарних стягнень. У даному разі особливістю такого внутрішнього контролю за діяльністю судів в Україні є те, що в результаті проведеної судової реформи голова суду, контролюючи ефективність роботи апарату суду (на предмет її законності та доцільності), самостійно не може приймати рішення з приводу дисциплінарної відповідальності керівника апарату суду та його заступників, а має звертатись з цього приводу до Державної судової адміністрації України чи її територіальних органів, що більш характерно не для контрольної, а наглядової діяльності. Контрольна ж сутність даних повноважень голови суду зумовлюється організаційній підпорядкованості (підконтрольності) йому керівника апарату суду та його заступника, що допускає застосування головою суду й інших засобів (аніж притягнення до дисциплінарної ситуації) підвищення ефективності діяльності апарату суду, щоправда, які, як на нас, мають дістати більш конкретне вираження на законодавчому рівні.

Поза цим, значна частина адміністративно-правових відносин у судах стосується організації та діяльності апарату суду, призначення та звільнення його працівників, реалізації окремими з них адміністративних повноважень. При цьому, апарат суду виступає не тільки в якості об'єкта контрольної-наглядової діяльності, але й в особі його відповідних посадових осіб — суб'єктом внутрішнього контролю в апараті суду. Точне визначення кола представників апарату суду, які здійснюють контролюючі заходи, ускладнюється відсутністю детальної законодавчої і фрагментарністю підзаконної регламентації компетенції, організаційної та штатної структури апарату суду і повноважень його працівників. Так, згідно пп.2 п.9 Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів від 28.09.2012 р. [2], на апарат суду покладений лише контроль за дотриманням режиму секретності і вимог щодо захисту інформації, тоді як інші аспекти контрольної діяльності у суді стосуються вже не апарату суду в цілому, а окремих його посадових осіб. На нашу думку, з метою раціональної організації діяльності апарату суду як суб'єкта контролю мають бути закріплені всі напрямки його контрольної діяльності, здійснення яких вже розподіляться між певними посадовими особами апарату суду. Взагалі ж, характеризуючи апарат суду як суб'єкта контролю,

слід зважати, що ним виконуються переважно технічні контролюючі заходи і самостійно він не приймає рішення, наприклад, відносно позапроцесуальної діяльності суддів, лише надаючи з цього приводу необхідні відомості іншим компетентним суб'єктам.

Відмітимо, що керівник апарату суду за своєю посадою наділяється вагомими контрольними повноваженнями, а саме згідно п.14 Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів від 28.09.2012 р. [2] контролює ведення діловодства в суді, виконання планів роботи суду, роботу з фінансового та кадрового обслуговування апарату суду, а також організовує контроль за обліком речових доказів, не приєднаних до справи. При цьому, зауважимо, що на відміну від згаданого Типового положення від 28.09.2012 р., наприклад, Положення про апарат Вишого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26.10.2010 р. [3] більш широко окреслює контрольні повноваження керівника апарату суду, першочергово відносячи до них контроль роботи структурних підрозділів апарату суду і виконання прийнятих управлінських рішень, також допускаючи здійснення в апараті суду й інших нормативно невизначених форм контролю.

Отже, у більш узагальненому вигляді можна вказати, що керівник апарату суду в цілому має контролювати законність та ефективність очолюваного ним допоміжного органу суду, попереджаючи та виявляючи недоліки в роботі окремих підрозділів чи працівників апарату суду, змінюючи або скасовуючи рішення своїх підлеглих, а в необхідних випадках – застосовуючи заходи дисциплінарної відповідальності. Останнє логічно витікає з повноважень керівника апарату суду як керівника державної служби у суді та його апараті, що згідно ст.ст.41, 52, 53 Закону України від 17.11.2011 р. № 4050-VI [4] передбачає притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, рішень органів публічної влади і своїх керівників.

Крім цього, у ракурсі контрольної діяльності керівника апарату суду та керівників його структурних підрозділів належить розглядати й процедуру оцінювання результатів службової діяльності державного службовця (ст.29 Закону України від 17.11.2011 р.), метою якого згідно п.1.3 Типового порядку оцінювання результатів службової діяльності державних службовців від 05.03.2012 р. [5], є здійснення контролю за якістю виконання працівником апарату суду – державним службовцем його посадових обов'язків, визначення рівня результативності та ефективності служби. Іншим проявом контрольної діяльності керівників структурних підрозділів апарату суду виступає здійснення контролю за своєчасним виконанням працівниками відповідного структурного підрозділу доручень, наказів і розпоряджень голови суду, його заступників, а також керівника апарату суду та його заступника як за п.24 Типового положення від 28.09.2012 р. [2]. По-перше, вважаємо, що у даному разі має йтися про контроль не тільки за своєчасним, але й повним виконанням працівниками апарату суду і не лише рішень керівництва суду та його апарату, але також й рішень Державної судової адміністрації України та інших органів публічної влади. А по-друге, здійснення таких контролюючих заходів має покладатись як на керівників структурних підрозділів, так і на самого керівника апарату будь-якого суду загальної юрисдикції та його заступників, а за можливості й на інших суб'єктів контрольної-наглядової діяльності в суді.

В якості самостійного суб'єкта контролю за діяльністю судів України виступають й Пленум Верховного Суду України, контрольна діяльність яких насамперед виражається у заслуховуванні інформації Голови Верховного Суду України та його заступників про їх діяльність (п.3 ч.2 ст.45 Закону України від 07.07.2010 р.). При цьому, хоча законодавство прямо не визначає можливих наслідків подібного інформування і не

вимагає його схвалення, Пленум Верховного Суду України згідно п.1,2 ч.2 ст.45 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1] і ст.1 Регламенту Пленуму від 09.04.2012 р. [6] наділений правом звільняти вказаних посадових осіб, а також заступників секретарів судових палат і секретаря Пленуму Верховного Суду, у чому вбачається один із засобів реагування Пленуму на виявлені порушення в їхній діяльності.

На відміну від Пленуму Верховного Суду України пленуми вищих спеціалізованих судів не мають чітко нормативно виражених контрольних-наглядових повноважень, наприклад, обмежуючись лише заслуховуванням інформації голоси суду про стан правосуддя у відповідній судовій юрисдикції та практику вирішення окремих категорій справ. У той же час, відповідно до ч.7 ст.36, ч.9 ст.45 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1] на секретаря пленуму вищого спеціалізованого суду і секретаря Пленуму Верховного Суду України покладається організація роботи секретаріату пленуму і контроль виконання прийнятих пленумом постанов. Хоча, як на нас, напевно-чи секретар пленуму має визначатись як окремих суб'єкт контролю за діяльністю судів, позаяк у законодавстві відсутні будь-які положення щодо підпорядкування йому осіб, які мають виконувати постанови пленуму, а відповідно й заходів які секретар пленуму може застосовувати для забезпечення виконання постанов пленуму. Більш коректним у даному разі вбачається нормативно-правове наділення саме пленуму вищого спеціалізованого суду і Пленуму Верховного Суду України достатнім обсягом повноважень щодо усунення виявлених секретарем пленуму недоліків виконання постанов пленуму.

Органи суддівського самоврядування, що або представляють одразу всі суди чи суди лише певної юрисдикції, або функціонують на рівні конкретного суду, відповідно можуть здійснювати як внутрішній, так і зовнішній контроль за діяльністю судів. Вбачається, що збори суддів конкретного суду мають найбільше можливостей для всебічного вивчення стану позапроцесуальної діяльності суду, оперативного виявлення в ній недоліків і вжиття дієвих заходів для їх виправлення, оскільки предметом розгляду зборів суддів на відміну від інших органів суддівського самоврядування є не узагальнення, а безпосередня практика функціонування одного суду (а не їх мережі), схвалювані ж рішення зборів суддів так само носять, як правило, цілком конкретний характер. Так, основними формами контрольної діяльності зборів суддів виступає передбачене п.1, 3 ч.5 ст.115, п.1, 2 ч.4 ст.116 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1] заслуховування звітів голови суду, його заступників і керівника апарату суду, а також обговорення та ухвалення обов'язкових рішень з питань внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату суду. Метою ж контролю органів суддівського самоврядування С.Ю. Обрусна визначає як «запобігання та припинення порушень Конституції, законів України та рішень органів суддівського самоврядування» [7, с.27]. З цього приводу слід додати, що контрольна діяльність зборів суддів виступає важливим чинником демократизації судового управління й направлена на забезпечення законності та дієвості функціонування суду, ефективну реалізацію управлінських повноважень керівництвом суду і його апарату.

Серед інших органів суддівського самоврядування, які здійснюють контроль за діяльністю судів, також маємо означити ради суддів. Відзначимо, що Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1] лише у загальних рисах закріплює, що ради суддів здійснюють контроль за організацією діяльності судів, заслуховують інформацію їх голів про діяльність судів, а також визнають подання Вищій раді юстиції щодо звільнення суддів з адміністративних посад у судах. При цьому, незважаючи на остаточну законодавчу невизначеність форм контрольної діяльності рад суддів, надана їм можливість ініціювання питання звільнення керівників судів і їх заступників виступає дієвим засобом попередження

та припинення порушень у позапроцесуальній діяльності судів.

Аналогічним чином здійснення контролю за організацією діяльності судів покладається й на Раду суддів України (п.4 ч.5 ст.127 Закону від 07.07.2010 р.), проте ані на законодавчому рівні, ані відповідним Положенням від 16.09.2010 р. [8] конкретні форми такого контролю так і не були визначені. Це, з одного боку, залишає широкі можливості вибору контрольних заходів відповідно до потреб судового управління, а, з іншого боку, не виключає формалізм або ж навпаки надмірний вплив і втручання Ради суддів України у позапроцесуальну діяльність судів. Вбачається, що нормативне визначення напрямків і форм контрольної діяльності органів суддівського самоврядування, у тому числі конференцій суддів і з'їзду суддів України, значною мірою дозволить підвищити їх роль у контролі за позапроцесуальною діяльністю судів в Україні та, як наслідок, сприятиме вдосконаленню їх організації та функціонуванню.

Важливим суб'єктом контрольної-наглядової діяльності виступає Державна судова адміністрація України та її територіальні органи. В силу свого призначення із забезпечення належних умов діяльності судів загальної юрисдикції Державна судова адміністрація України наділена широкими можливостями щодо вивчення стану організації та позапроцесуальної діяльності судів в Україні. Вказане підтверджується і на нормативному рівні, зокрема згідно п.3, 4 ч.1 ст.146 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1] Державна судова адміністрація України вивчає практику організації діяльності судів і кадрові питання апарату судів, а згідно пп.1 п.5 відповідного Положення від 22.10.2010 р. [9], також має право одержувати від судів загальної юрисдикції необхідну інформацію, документи та матеріали. В цілому ж, виходячи з призначення і сутності повноважень Державної судової адміністрації України, до предмету її контрольної-наглядової діяльності щодо судів загальної юрисдикції насамперед можемо віднести ведення судової статистики, діловодства та архіву, збереження державної таємниці та матеріальних цінностей, діяльність керівника апарату суду, функціонування служби судових розпорядників та інші аспекти організації діяльності судів.

При цьому, зауважимо деяку поверховість правового регулювання контрольної-наглядових повноважень Державної судової адміністрації України, що чітко називає лише контроль стану діловодства (п.6 ч.1 ст.146 Закону України від 07.07.2010 р.) і контроль за збереженням державної таємниці (пп.30 п.4 вищезазначеного Положення від 22.10.2010 р.). З огляду на це вважаємо доцільним послідовно закріпити предмет контрольної-наглядової діяльності Державної судової адміністрації України, її організаційно-правові форми та можливі заходи реагування на виявлені порушення у діяльності судів в Україні.

До речі, як на нас, Державна судова адміністрація України та її територіальні органи мають щодо діяльності судів загальної юрисдикції виконують більше наглядові, аніж контрольні функції. Так, Державна судова адміністрація України затверджує Інструкції з діловодства в судах, Положення про службу судових розпорядників, Типове положення про апарат суду та інші акти у сфері організації діяльності судів загальної юрисдикції й здійснює нагляд (хоч у нормативних документах може йтися і про «контроль») за їх дотриманням і виконанням, тобто на предмет законності, а не доцільності позапроцесуальної діяльності судів. Крім цього, звільнення керівників апаратів судів і їх заступників, накладення на них дисциплінарних стягнень здійснюється Державною судовою адміністрацією України (її територіальними органами) за поданням голови відповідного суду, тобто у даному разі Державна судова адміністрація України ухвалює фактично технічне рішення. Натомість з приводу нагляду слід вказати, що за п.3 ч.1 ст.146 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1] Державна судова адміністрація України наділена повноваженнями розробляти

та вносити пропозиції (а не ухвалювати обов'язкові рішення) щодо вдосконалення організації діяльності судів, а її територіальні органи – «ініціювати питання (а не самостійно здійснювати – А.Б.) про усунення виявлених порушень та притягнення до відповідальності осіб, які допустили порушення» (пп.3 п.6 Положенням від 05.04.2011 р. [10]).

Поза цим, Вища кваліфікаційна комісія суддів України як суб'єкт контролю та нагляду за діяльністю судів в Україні здійснює контроль за заповненням вакантних посад голови суду та його заступників і укомплектованістю судів суддями, дотриманням ними чинного законодавства. При цьому, Закон України від 07.07.2010 р. передбачає цілу низку випадків інформування головами судів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що виступає підставою для самостійного вжиття нею відповідних заходів або ж ініціювання дій інших компетентних органів, зокрема Вищої ради юстиції.

Разом із цим, оцінка законності діяльності судів виконується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України не тільки на основі наданої ззовні інформації, але й, наприклад, через проведення відповідних перевірок наявності підстав (факту вчинення неправомірних дій) для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, здійснюваної визначеним членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і спеціально уповноваженими дисциплінарними інспекторами згідно ч.3 ст.94, ст.99 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [1]. Наголосимо, що діяльність дисциплінарних інспекторів виступає істотною гарантією ефективного контролю за діяльністю судів, що забезпечує своєчасний, повний та всебічний аналіз правомірності/неправомірності дій суддів для подальшого прийняття Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рішення про дисциплінарну відповідальність суддів місцевих та апеляційних судів.

Отже, контрольна діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України стосується не тільки усунення виявлених порушень у діяльності судів загальної юрисдикції, як направлена на їх припинення і попередження шляхом відсторонення судді від посади та застосування до суддів місцевих і апеляційних судів дисциплінарних стягнень. З огляду на це актуалізується розширення контрольно-наглядової компетенції Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, зокрема уповноважуючи її передавати зібрані матеріали іншим суб'єктам або ж самостійно порушувати перед головами судів, Державною судовою адміністрацією України чи іншими компетентними органами питання про усунення виявлених порушень і недоліків в організації та функціонуванні судів в Україні. Це ж стосується й Вищої ради юстиції, що також реалізує контрольні повноваження щодо дотримання суддівським корпусом чинного законодавства, але безпосередньо не опікується усуненням виявлених порушень, забезпечуючи згідно ч.1 ст.3 Закону України від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР [11] внесення подання про звільнення з посад суддів, голів судів і їх заступників, накладення дисциплінарних стягнень на суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів тощо.

Відмітимо, що адміністративно-правове регулювання контрольної діяльності Вищої ради юстиції є досить неоднозначним. З одного боку, здійснення контролю за законністю діяльності судів (суддів) в Україні окремо не називається в якості завдання чи напрямку діяльності Вищої ради юстиції, що дозволяє розглядати її контрольну діяльність лише побічно в аспекті інших повноважень Вищої ради юстиції. Хоча інтенсифікація ініціативної планомірної перевірки Вищою радою юстиції, як і Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, відповідності суддів та їх діяльності законодавчо встановленим вимогам значною мірою сприятиме своєчасному і оперативному ухваленню рішень з приводу звільнення чи дисциплінарної відповідальності суддів. З іншого боку, порівняно

з правовими засадами функціонування інших суб'єктів контролю та нагляду позитивним вбачається досить детальна регламентація прав Вищої ради юстиції щодо витребування необхідної інформації та матеріалів, що згідно ст.25 Закону України від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР [11] обов'язково надаються у десятиденний строк.

Висновок. Таким чином, контроль і нагляд у судовій системі України за діяльністю судів передбачає перевірку законності та/або доцільності позапроцесуальної діяльності суду, його апарату, посадових і службових осіб й життя за її результатами заходів щодо попередження, припинення та усунення виявлених порушень, направлених на забезпечення належної організації та нормального функціонування судів в Україні. Система контролю та нагляду за діяльністю судів в Україні має передбачати оптимальний баланс контрольно-наглядових повноважень одноосібних і колегіальних суб'єктів, державного і громадського контролю та нагляду, внутрішньої і зовнішньої контрольно-наглядової діяльності, контрольних і наглядових заходів. Ефективне здійснення контролю та нагляду за діяльністю судів вимагає істотного оновлення нормативно-правового регулювання, яке має комплексно визначати засади та принципи, предмет, об'єкти, суб'єктів, види, форми і порядок здійснення такої контрольно-наглядової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України : від 07.07.2010 р., № 2453-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1/. – Ст. 1900.
2. Про затвердження Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів: Наказ Державної судової адміністрації України : від 28.09.2012 р., № 115 / Судова влада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/tu02/18/20059>.
3. Положення про апарат Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ: Рішення зборів суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : від 26.10.2010 р., № 3 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-10>.
4. Про державну службу : Закон України : від 17.11.2011 р., № 4050-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 4. – Ст. 115.
5. Про затвердження Типового порядку оцінювання результатів службової діяльності державних службовців: Наказ Національного агентства України з питань державної служби: від 05.03.2012 р., № 46 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 36. – Ст. 1354.
6. Про затвердження Регламенту Пленуму Верховного Суду України : Постанова Пленуму Верховного Суду України : від 09.04.2012 р., № 5 / Верховний Суд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/B65C8F60BAACCA19C22579DE004EF972>.
7. Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові засади реформування судової системи України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / С. Ю. Обрусна ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2011. – 35 с.
8. Положення про Раду суддів України : Рішення з'їзду суддів України : від 16.09.2010 р. / Судова влада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/969076/54766797863>.
9. Положення про Державну судову адміністрацію України : Рішення Ради суддів України: від 22.10.2010 р., № 12 / Судова влада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/dsa>.
10. Положення про територіальні управління Державної судової адміністрації України: Наказ Державної судової адміністрації України : від 05.04.2011 р., № 82 / Судова влада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/tu03/rozdil3/polozennya>.
11. Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15.01.1998 р., № 22/98-ВР // Офіційний вісник України. – 1998. – № 6. – Ст. 206.